כגדולים אמר רבא בריה דרב יוסף משמיה דרבא [א]האי משכנתא באתרא דמסלקי לא ניכול אלא בנכייתא וצורבא מדרבנן אפילו בנכייתא לא ניכול אלא במאי ניכול בקיצותא הניחא למאן דאמר קיצותא שריא אלא למאן דאמר קיצותא אסירא מאי איכא למימר דאתמר קיצותא פליגא בה רב אחא ורבינא חד אמר קיצותא שריא וחד אמר קיצותא אסירא היכי דמי קיצותא דאמר ליה עד חמש שנין אכילנא לה בלא נכייתא מכאן ואילך שיימנא לך כולהו פירי איכא דאמרי כל בלא נכייתא אסור אבל היכי דמי קיצותא דאמר ליה עד חמש שנין אכילנא בנכייתא מכאן ואילך שיימנא לך כולהו פירי מאן דאסר בקמייתא שרי בבתרייתא מאן דאסר בבתרייתא היכי שרי למיכל שרי *[ב]כי [א]משכנתא דסורא דכתבי בה הכי במשלם שניא אילין תיפוק ארעא דא בלא כסף רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע אמרי תרוייהו [ג]האי משכנתא באתרא דמסלקי אין בעל חוב גובה הימנה ואין הבכור נוטל בה פי שנים ושביעית משמטתה [ד]ובאתרא דלא מסלקי בעל חוב גובה הימנו ובכור נוטל בו פי שנים ואין שביעית משמטתה ואמר מר זוטרא משמיה דרב פפא [ה]האי משכנתא באתרא דמסלקי מסלקי ליה ואפילו מתמרי דאבודיא [ו]ואי אגבהנהו בסיסני קננהו ולמאן דאמר [ז]כליו של לוקח ברשות מוכר קנה לוקח אפילו דלא אגבהנהו בסיסני קננהו: [ח]פשיטא באתרא דמסלקי ואמר לא מסתלקנא הא קאמר דלא מסתלקנא אלא באתרא דלא מסלקי ואמר מסתלקנא מאי צריך למקנא מיניה או לא רב פפא אמר לא צריך למקנא מיניה רב ששת בריה דרב אידי אמר צריך למקנא מיניה והלכתא [ט]צריך למקנא מיניה [א] אמר איזיל [י]ואייתי זוזי לא אכיל איזיל ואטרח ואייתי זוזי רבינא אמר אכיל ומר זוטרא בריה דרב מרי אמר לא אכיל [כ]והלכתא לא אכיל רב כהנא ורב פפא ורב אשי לא אכלי בנכייתא רבינא אכיל בנכייתא אמר מר זוטרא מאי טעמא דמאן דאכיל בנכייתא מידי דהוה אשדה אחוזה שדה אחוזה לאו אע"ג דקא אכיל פירי טובא אמר רחמנא

קא

כגדולים. ואע"ג דאכל שיעור זוזי לא מסלקינן ליה דקסבר מתחילת אכילתן אבק רבית הוא ואין כח בדיינין להוציאו: **באתרא דמסלקי לא ניכול פירא אלא בנכייתא.** שינכה לו מן החוב דבר קצוב לשנה דנראה כמוכרו לו ויורד בספק דאפילו תלקה ולא יהו בה פירות ינכה לו אותה קצבה הלכך כי שקיל מיניה טפי לאו רבית הוא. ודווקא באתרא דמסלקי אבל באתרא דלא מסלקי כל ימי הזמן הוי כמכירה אצלו ובלא נכייתא נמי אכול: **וצורבא מדרבנן.** שצריך ליסר דרכיו ולהתקדש אף במותר לו פן ילמדו ממנו לזלזל באיסורין אפילו בנכייתא נמי לא ניכול: **קיצותא.** לקמן מפרש: **מאן דאסר בקמייתא.** ללישנא קמא דאמר באוכל בלא נכייתא פליגי סבר בבתרייתא כולי עלמא שרי: **למאן דאסר בבתרייתא.** ללישנא בתרא דאמרינן אפילו כי אכל חמש שנים קמאי בנכייתא פליגי דחד מינייהו אסר (א) היכא שרי: **במשלם שניא כו'.** דלא מיחזי כהלואה אלא כלוקח הימנו פירות השנים הללו במעות הללו: **אין בעל חוב גובה הימנה.** אם מת המלוה ונפלה לפני בניו אין בעל חוב של אביהם גובה הימנה דאין להם לאביהם בגופה של קרקע כלום ומטלטלי בעלמא נינהו ומטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב. דבשלמא בעודו קיים גבי אפילו מגלימא דעל כתפיה שהרי לו הלוה מעותיו ונשתעבד והתורה אמרה יבא שליח ב"ד ויכנס לביתו ויטול משכונו דכתיב (דברים כד) והאיש אשר אתה נושה בו וגו' ואמרינן לקמן (דף קיג.) זה שליח ב"ד אבל היכא דמית בהדי יתמי מאי עבידתיה דתבע הרי לא לוו ממנו. ואי ירתי קרקעות משתעבדי נכסיה מחיים ומיחייב מדין ערב דנכסייהו דבר איניש איתון ערבון ביה דכי אוזפיה עלייהו סמך אבל מטלטלי אפילו דין ערב ליכא דלאו עלייהו סמיך מלוה הואיל ובידו להצניען ולאבדן: **ואין הבכור נוטל פי שנים.** למאן דאמר בבבא בתרא (דף קכד:) דאין הבכור נוטל פי שנים במלוה הא נמי הואיל ואתרא דמסלקין מלוה בעלמא הוא דאין השדה לפניו אלא לשעבוד פירות והוה ליה ראוי ואין הבכור נוטל בראוי לבא לפניהם לאחר מיתה לחלוק כבמוחזק ביד אביו דכתיב (דברים כא) בכל אשר ימצא לו: **ושביעית משמטתה.** כשאר מלוה בשטר שנכסי לוה משועבדין להן ושביעית משמטתן דאין זה מלוה על המשכון שאין שביעית משמטתו דהתם במשכון של מטלטלין קיימינן וטעמא משום דבעל חוב קונה משכון שבידו דילפינן (לקמן דף פב.) מולך תהיה צדקה והוה ליה כגבוי: **בעל חוב גובה ממנו.** דמכר הוא אצלו והיינו טעמא דכולהו: **אפי' מתמרי דאבודיא.** כשגודלין תמרים שוטחין מחצלות תחת הדקלין ונופלים התמרים עליהם ואם בא ישלם לו מעותיו מסלקו אף מן התמרים התלושין שעל המחצלות: **ואי אגבהינהו ככר בסיסני.** שנתן בתוך סלים כשנטלן מן המחצלות: **קנה.** אותם בהגבהה קודם שקיבל מעותיו והרי הן שלו: **ולמ"ד.** בבבא בתרא (ד' פה:): **כליו של לוקח קונה לו.** ואפי' הוא ברשות של מוכר: **אע"ג דלא אגבהינהו.** לפי שקנו לו מחצלותיו שהן כליו: **ואמר לא מסתלקנא.** [ב] בשעת מתן מעות התנה על מנת שלא תוכל לסלקני עד כך וכך שנים כו' ועל מנת כן נתן מעותיו וקרקע נקנה בכסף בין דרך מקח בין דרך שכירות בין בכל הדרכים כפי התנאי: **צריך למיקנא מיניה.** דאי לא קני מיניה דיבורא בעלמא הוא ויכול לומר לא אשנה מן המנהג: **א"ל איזיל ואייתי זוזי.** ואשלם לך ומעתה אל תאכל פירות עוד: **לא אכיל.** הואיל והמעות מוכנים לו ולא נתנו לו רשות להיות שומטן ואוכל. ובאתרא דמסלקי קאי: **שדה אחוזה.** שאמרה תורה (ויקרא כז) לפדותה מן ההקדש לפי השנים שעד היובל סלע ופונדיון לשנה כפי חשבון חמשים שקל לבית זרע חומר שעורים לארבעים ותשע שנות היובל: **ואע"ג דאכיל פירי.** הקדש טובא שוין פירות של כל השנה הרבה:

פריק

במישלם שניא אילין תיפוק ארעא דא בלא כסף. תימה מה בין זה לנכיית' דע"כ יכול לסלקו דאם לא היה יכול לסלקו אם כן בלא נכייתא נמי שרי כדמשמע לעיל דקאמר באתרא דמסלקי לא ניכול אלא בנכייתא משמע אבל באתרא דלא מסלקי אכלי אפילו בלא נכייתא וזה דוחק לומר דבנכייתא אין דרך לנכות אלא דבר מועט אבל במשכנתא דסורא רגילים היו לשום כדי שויו דמשמע דמשום דכתבי הכי שרי וי"ל דמאחר שמפרש כן לא מיחזי כהלואה אלא כלוקח ממנו פירות של השנים הללו באותן דמים אבל כשאינו כותב לו כן אלא מנכה כל שנה ושנה בפני עצמה נראה כאילו מוזיל גביה פירות אותה שנה בשכר מותר המלוה כדתנן (לעיל ד' סד:) לא ישכור הימנו בפחות ואפילו אם נאמר שלא יוכל לייקר לו פירות של שנה אחרת דמסתמא אין באין לעשות תנאי חדש בכל שנה מ"מ הואיל ולא קצבו סכום כל השנים לפרש בשטר במישלם שניא אילין תיפוק מיחזי כהלואה:

האי משכנתא באתרא דמסלקי אין ב"ח גובה הימנה. דהוי כמטלטלי דיתמי דלא משתעבדי לבעל חוב ולא דמי ליתומים שגבו קרקע בחובת אביהן דב"ח חוזר וגובה אותה מהן אע"ג דשומא הדרא לעולם דלא הדרא אלא משום ועשית הישר והטוב ומרישא הוא דקא זכין לה כדאמרינן בפ"ק (לעיל ד' טז:) ולהכי נמי אוכלין הפירות בלא נכייתא:

ושביעית משמטתה. לא דמי למלוה על המשכון דאינה משמטת דשאני מטלטלין דתפיס להו וקנה להו שלא בשעת הלואתו כר' יצחק (לקמן ד' פב.) ולהכי גם בשעת הלואה חשוב של אחיך בידך אבל קרקע לא:

והלכתא צריך למקנא מיניה. אין לפרש משום דמלוה קאמר מסתלקנא והוי פטומי מילי דלוה איבעי לאתנויי דא"כ אמאי צריך למיקנא לימא דלוה יתנה [ג] ונראה דאיירי לאחר שלוה הימנו סתם דאפי' אם יתנה הלוה צריך קנין שלא יחזור בו דאי בתחילת הלואה אע"ג דהוי אתרא דלא מסלקי כיון שזה עמד וצוח לא יכול לקנות אלא מה שהוא מקנה לו: **רבינא** אכל בנכייתא. תימה דלעיל אמרינן לצורבא מרבנן אפי' בנכייתא לא ניכול ועוד דלעיל איפליגו בקיצותא רב אחא ורבינא ואפי' מאן דשרי מודה בנכייתא דאסור לכל הפחות לצורבא מרבנן *ואומר ר"ת דרבינא לא היה רוצה ליטול השם ולעשות עצמו צורבא מרבנן ועוד נמצא מוגה בספרו של רבינו תם רפרם במקום רבינא בפלוגתא דקיצותא וי"מ דהך נכייתא דרבינא היינו קיצותא דאיכא דאמרי לעיל חמש שנים אכליה בנכייתא מכאן ואילך שיימינן לכולהו פירות דהא פליגי רב אחא ורבינא וקיימא לן דרבינא לקולא ונראה שגם ר"ח סובר כן שפסק דקיי"ל כרב אשי דלא אכיל בנכייתא ולא שרי לצורבא מרבנן אלא כמשכנתא דסורא אם כן ר"ל דנכייתא דהכא הוי קיצותא מדלא שרי אלא כמשכנתא דסורא:

ונותן

עין משפט נר מצוה

ע א מיי' פ"ו מהל' מלוה הל' ז ופ"ז הל' א סמג לאוין קצג טוש"ע י"ד סי' קעב סעי' א בהג"ה:
עא ב מיי' שם פ"ו הל' ח סמג שם טוש"ע שם סעי' א:
עב ג ד מיי' פ"ו שם הל' ד סמג שם טור י"ד סי' קעב וטוש"ע ח"מ סי' סו סעי' ג וסי' רעה סעי' ז:
עג ה ו מיי' שם סמג שם טור י"ד שם:
עד ז ח מיי' שם הלכה ג סמג שם טור י"ד שם:
עה ט י טור י"ד שם:

◆

מוסף רש"י

כי משכנתא דסורא דכתבי בה הכי כו'. ותקנתא דרבנן היא כן משכנתא, משום דהמלוה לחבירו על שדהו אסור לאכול הפירות משום רבית, אבל בנכייתא מותר, כגון משכנתא דסורא, שמלוה עשרה מנה על שדהו ולסוף עשר שנים חוזר הקרקע לבעלים בחנם ונמצא קוצה פירות של כל שנה במנה ואין כאן צד רבית, ואע"פ שפעמים שוין הפירות כפלים, שהרי הוא קרוב לשכר וקרוב להפסד, שמקבל פירות של כל שנה במנה ואפילו בשנת שדפון שלא יהו שוין פירות השנה דינר (רשב"ם ב"ב לה:). **בסיסני.** כלי שמו סיסני (פסחים מב:) כלי שנותנים בו תמרים (שבת קי:). **כליו של לוקח ברשות מוכר.** כגון ספק ונתן לתוך מדה של לוקח, או מדד במדה שלו ושפכן לכליו של לוקח, והבית של מוכר הוא, קנה לוקח. כאילו נתן לתוך רשותו של לוקח (רשב"ם ב"ב פה:).

מסורת הש"ס

א) לקמן קי. ב"ב לה: [לח.], ב) [קדושין כה: ב"ב פה: ע"ז עב.], ג) [דברים כד].

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה למאן דאסר וכו' אסר היכי שרי:

◆

גליון הש"ס

גמ' כי משכנתא דסורא. עיין פסחים דף קיב ע"ב מלוה ונוף גדול: תוס' ד"ה רבינא וכו' ואור"ת דרבינא לא היה רוצה. עיין באלי' רבה א"ח ס"ס תקנד:

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' אמר איזיל כו'. נ"ב הרמב"ם השמיטו וכן הרי"ף: [ב] רש"י ד"ה ואמר לא מסתלקנא בשעת כו'. נ"ב ורמב"ן ורשב"א מפרשים אפילו אחר מתן מעות. נ"י ומ"מ. וכמו שרמב"ם מפרש כפירש"י: [ג] תוס' ד"ה והלכתא. ונראה כו'. נ"ב ובשעת מתן מעות כמ"ש רש"י. רא"ש וטור אבל הרמב"ם אינו מחלק בכל זה ומשמע דאפי' בשעת הלואה ועי' נ"י: